

Suriye Gezi Rehberi-II

Seyahat Notları | Fatih ERKOÇOĞLU

“Suriye coğrafyası İslâm tarihinin birçok önemli olayına şahitlik etmiştir. Hz. Ömer'in meşhur Câbiye toplantısı Dimeşk'e 80 km mesafede bir yerde gerçekleştirilmiştir”

İlk bölümde İslâm tarihinde önemli bir yere sahip olan Suriye'nin özellikle başkenti Dimeşk (Şam) üzerinde kısaca durulmuştu. İkinci bölümümüzde ise ülkenin belli başlı önemli şehirlerinden, turistik ve tarihi yerlerinden bahsetmek istiyoruz. Suriye'de ulaşım başta olmak üzere hayat şartları bizim ülkemize oranla daha ucuz olduğundan, bu durum değerlendirilerek kısa süre içerisinde ülkenin çok sayıda tarihî ve turistik mevkii gezilebilir. Burada kısa kısa bu yerler hakkında bilgiler vermeye çalışacağız.

Suriye coğrafyası İslâm tarihinin birçok önemli olayına şahitlik et-

miştir. Hz. Ömer'in meşhur Câbiye toplantısı Dimeşk'e 80 km mesafede bir yerde gerçekleştirilmiştir (Mart 637). Emevî hilafetinin Süfyânîlerden Mervânîlere geçişi de burada olmuştur. Yine Emevîlerin kaderini tayin eden Merc Suffer ve Merc Râhit savaşları (65/684) da Dimeşk'e yakın mevkilerde meydana gelmiştir. Hz. Ali ile Muâviye arasında cereyan eden Siffin savaşı 36/656 da Suriye'nin bir şehri olan Rakka yakınlarında olmuştur. İslâm'ın ilk şehitlerinin çocukları olan Ammâr b. Yâsir ile Uveys el-Karânî'nin mezarları bu şehirdedir. Rakka'da Kızlar Sarayı, Ulu Cami, şehrin restore edilmiş olan surları ve Bağdat kapısı görülebilecek ve ziyaret edilebilecek yer-

lerdir. Buradan bir dolmuşla Sevre şehrine oradan tutulacak bir pikapla da Caber kalesine gidilebilir. Kale Selçuklu komutanı Ca'ber b. Sâbık el-Kuşeyrî'ye nispetle bu isimle anılmaktadır. Esed barajının yapılmasıyla tutulan suyla bir ada görünümü kazanan kalenin bizim açımızdan önemi, kalenin kuzeybatı eteklerinde "Türk mezarı" olarak bilinen Süleyman Şâh'a nispet edilen türbeden gelmektedir. I. Dünya Savaşı sonrasında Suriye sınırları dahilinde kalan bu mezar Türkler için büyük bir manevi değeri haiz olduğundan 20 Ekim 1921 yılında Ankara İtilâfînamesi'yle Türkiye'ye bırakıldı. Bu küçük alanda Türk bayrağı dalgalanmakta ve bir jan-

darma karakolu bulunmaktadır. Esed barajının yapımına kadar buraya bulunan (1974) karakol ve türbe daha sonra kuzeyde Karakozak mevkiine nakledildi.

Sevre şehrinde Mansûra'ya oradan da yine bir pikapla tarihi Rusafe şehrine geçilebilir. Hişam b. Abdülmelik'in (105-125/724-743) yaptırdığı bu küçük şehir, çepeçevre surla çevrilmiştir. Surları, sarnıçları ve camisinin kalıntıları halen görülmektedir. Rakka'dan dolmuşla Fırat nehri üzerinde yer alan bir diğer şehre Deyrezor'a gidilebilir. Şehir Irak sınırına yakın küçük ve yeşil bol olan bir mevkiye kurulmuştur. II. Abdülhamit Han buraya bir cami, medrese yaptırmıştır. Cami genişletilmiş, hemen yanında bulunan medresenin kemerlerini taşıyan sütunlar Fırat'ın nehrinin taşmasıyla su altında kalmış ve neredeyse yıkılmaya yüz tutmuştur.

“İslâm'ın ilk şehitlerinin çocukları olan Ammâr b. Yâsir ile Uveys el-Karânî'nin mezarları bu şehirdedir. Rakka'da Kızlar Sarayı, Ulu Cami, şehrin restore edilmiş olan surları ve Bağdat kapısı görülebilecek ve ziyaret edilebilecek yerlerdir.”

Fotoğraf: Fatih ERKOÇOĞLU

“Suriye'nin bir diğer şehri de Halep'tir. Türkiye'ye yakın bir mesafede olan bu şehre Dimeşk'ten takriben 5 saatte ulaşabiliyorsunuz. Suriye'nin en önemli şehri olan Halep özellikle Zengiler ve Eyyûbîler dönemlerinde çok parlak bir çağ yaşamıştır. Osmanlılar zamanında burası tam bir Türk şehri karakterini göstermiştir.”

Deyrezor'da I. Dünya savaşında buraya tehirci gönderilen çok sayıda Ermeni yaşamaktadır. Bunların katkılarıyla burada bir müze oluşturulmuş. Bize gönüllü rehberlik yapan Deyrezorlu arkadaş Türkleri bu müzeye sokmadıklarını belirtti; fakat biz altı arkadaş yine de bir yolunu bulduk ve içeriye girdik. Zira müze görevlisine kendimizi İranlı olarak tanıtmıştık. Gerçi görevli daha sonra bizim Türk olduğumuzu anladı; fakat biz bir kere girmiştik.

Ermeniler, dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi bizim kendilerini kestiğimiz yalan ve martavallarını burada oluşturdukları bu müzeye, kamuoyunun desteğini kendi üzerlerine çekmeye çalışıyorlar. Ermeni büyükelçiliği buraya oldukça fazla önem vermekte ve burslu olarak Suriye'de okuyan öğrencilerini sık

sık buraya götürerek, Türk düşmanlığını bunlara aşlamaktadır.

Suriye'nin bir diğer şehri de Halep'tir. Türkiye'ye yakın bir mesafede olan bu şehre Dimeşk'ten takriben 5 saatte ulaşabiliyorsunuz. Suriye'nin en önemli şehri olan Halep özellikle Zengîler ve Eyyûbîler dönemlerinde çok parlak bir çağ yaşamıştır. Osmanlılar zamanında burası tam bir Türk şehri karakterini göstermiştir. Şehir merkezindeki tepeye yapılmış olan kalesinden şehrin her tarafın umumi manzarasını seyredebilirsiniz. Buradan baktığınızda Türk damgası Şam'daki gibi belirgin olarak görülecektir. Halep'in Sokaklarında ve çarşılarında rahatlıkla Türkçe pazarlığa girebilirsiniz. Bu arada siz siz olun satıcının verdiği rakama asla ve kat'a razı olmayın. İmkan dahilinde yarısını teklif edin ve ona göre pazarlı-

ğa tutuşun.

Şehirde özellikle minaresi Selçuklulardan günümüze kadar gelebilen Halep Ulu Camii ile muhtelif Osmanlı camileri ve külliyesi ziyaret edilebilir.

Halep'in kuzeyinde bulunan Dâbık ovasında birçok önemli olay cereyan etmiştir. Emevî halifesi Süleyman b. Abdülmelik (96-99/715-717) Câbiye'de bulunan Suriye ordularının karargâhını buraya nakletmişti. Buradan hareket eden İslâm orduları Anadolu'nun içlerine yönelmişlerdi. Diğer bir önemli olay ise Yavuz Sultan Selim ile Memlûklü Sultan'ı Kansu Gûrî arasındaki Merc Dâbık meydan savaşı burada olmuştu (24 Ağustos 1516). Bu savaşı kazanan Osmanlılar Suriye'nin hakimiyetini Memlûklerin elinden almışlardır.

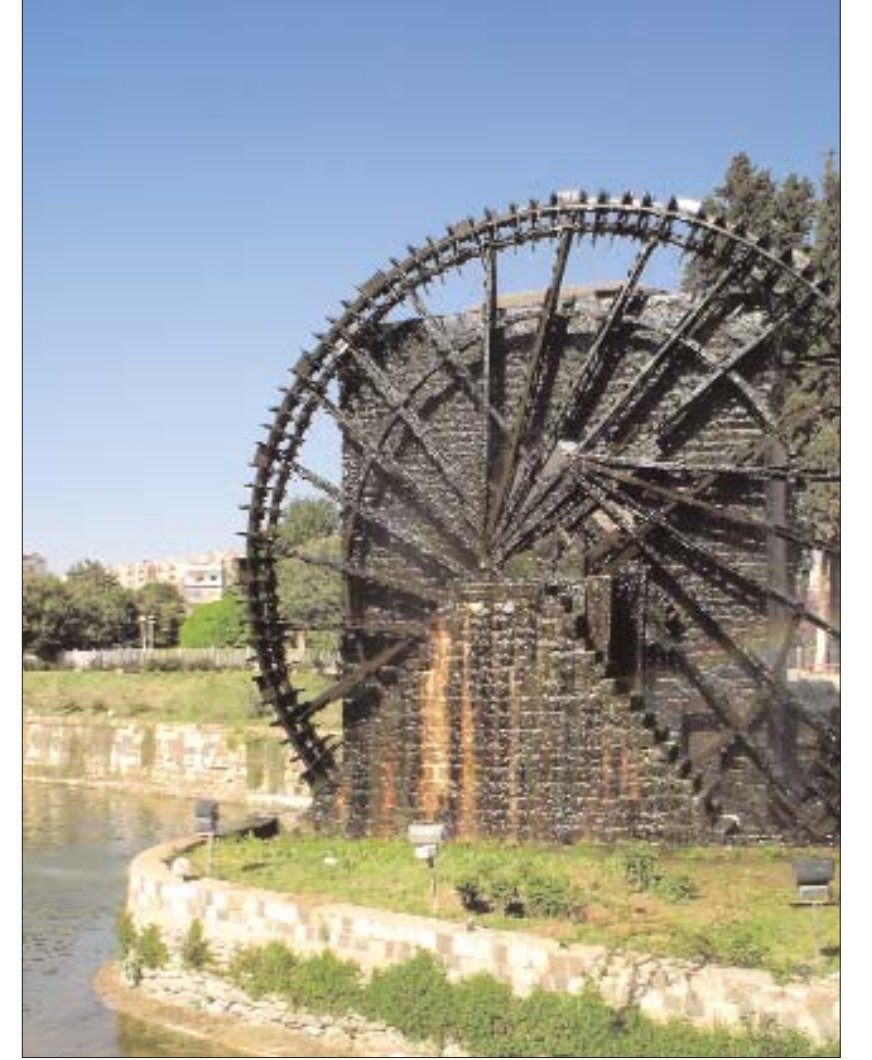
Halep'le Dimeşk arasında yer alan Humus şehri bir fatihi bağrında ağırlamaktadır. Suriye fatihi, Allah'ın kılıcı Hâlid b. Velid'in (ö. 21/642) mezarı burada bulunan iki minareli caminin iç kısmındadır. Şehrin tarihi dokusu iyi korunamadığından fazla bir şey günümüze gelememiştir. Yine de Hamidiye çarşılarında kısa bir tur atılabilir. Buradan tutulacak bir taksit ya da dolmuşla Humus'a çok yakın bir mesafede yer alan Kal'atu'l-Hısn'a gidilebilir. Muhkem bir yerde ve stratejik bir mevkiye inşa edilen bu kale gerçekten görülmeye değerdir.

Suriye'nin bir diğer şehri ise özellikle "Nevâ'ir" denilen su değirmenleriyle meşhur olan Hama'dır. Bu dev ahşap tekerlerin dönüşlerinde çıkardıkları sesler, Yunus Emre'nin dertli dolabının inlemesini hatırlatmaktadır. Burada 1162 yılın-

da yapılan Nureddin Zengî Camii, Hama valisi Büyük Esad Paşa'nın inşasına başladığı; fakat sonraki dönemlerde bitirilen el-'Azam Sarayı - halen Hama Müzesi olarak kullanılmaktadır- ve Rüstem Paşa Hanı ziyaret yerleridir. Ayrıca Hama'nın 60 km kuzeybatısında bulunan Efemya denilen antik şehrine, buranın hemen yakınındaki kaleye ve eteğindeki halen müze olarak kullanılan Osmanlı hanına gidilebilir.

Halep'e bağlı Ma'arratu Nu'mân kasabasının takriben 5 km güneydoğusunda yer alan Deyr Sim'ân isimli manastırda meşhur Emevî halifesi Ömer b. Abdülaziz'in (99-101/717-720) mezarı bulunmaktadır. Halife Ömer yoldan geçerken burada hastalanmış ve buraya defnedilmiştir.

Suriye'nin sahil kesiminde ülkenin birçok önemli şehri bulunmaktadır. Lazkiye, Tartus, Banyas bunlardan birkaçıdır. Tartus'dan bir tekneye Arvâd adasına gidilebilir. Ada-

da Osmanlılardan kalma eski bir tabya, cami ve kale ziyaret edilebilir. Suriye'nin birçok yerinde olduğu gibi ay yıldızlı kapılara ve evlere burada da rastlanmaktadır. Lazkiye'de Ugarit harabeleriyle (Ras Shamra), şehrin 24 km doğusunda muhkem bir yere inşa edilmiş olan Selahaddin Kalesi gezmeye değer önemli ziyaret yerleridir.

Dimeşk'in kuzeyinde Hristiyanlar için kutsal addedilen ve Aramiler'den kalan birçok eserlerle, 547 yılında inşa edilen Seyyide Sidnâyâ Manastırı, Aziz Thomas Manastırı, Aya Sofya Kilisesi, Aziz Peter Kilisesi, Aziz George Manastırı ve Mar İlyâs Manastırı'nın bulunduğu Sidnâyâ kasabası ziyaret edilebilir. Buranın daha kuzeyinde ise halen

Aramice'nin konuşulduğu tek yer olan Ma'lûlâ'ya gidilebilir. Hristiyanların yoğunlukla ziyaret ettikleri bu yerde birçok tarihi kilise bulunmaktadır.

Suriye'nin güneyde bulunan şehirleri Der'a, Süveydâ, Busrâ, Şahba ve Kanavât ziyaret için önemli merkezlerdir. Özellikle Busrâ, büyük antik tiyatrosu, hamamı, şehir kapıları, birke denilen kervanlar için yapılan su havuzunun dışında Hz. Peygamber'in küçüklüğünde amcası Ebû Tâlip'le konakladığı Rahip Bahîra'ya nispet edilen manastırıyla meşhurdur. Bu manastırın çok yakınında İbn Kesîr'in ders verdiği medresesi bulunmaktadır. Medresenin yanındaki mescide Câmîu Membreki'n-Nâka denilmektedir. Caminin inşasıyla ilgili olarak muhtelif rivayetler mevcuttur. İlk rivayete göre Hz. Peygamber Hz. Hatice adına

ticaret yapmak için Busrâ'ya geldiğinde devesi burada çökmüş daha sonra da onun anısına bir cami yapılmıştır. Diğer rivayette ise Hz. Osman'ın Kur'an'ı cem ettirmesi sonrasında Şâm'a gönderilen ilk nüshayı taşıyan devenin burada çöktüğü ve bu nüshanın burada muhafaza edildiği belirtilmektedir.

Şahba ve Kanavât'ta Roma döneminden kalma hamamlar, sarnıçlar ve muhtelif yapılar yer almaktadır. Petrol bölgesi Süveyda ise Suriye'de takriben 250 bin nüfusa ulaşan ve çoğunluğunu bunların oluşturduğu bir topluluğa ev sahipliği yapmaktadır. Dürzî denilen bu topluluk 1910'lu yıllardaki isyanlarıyla bir müddet Osmanlı ordularını uğraştırmıştır. Fransız işgaline de şiddetle direnen Dürzîlerin bir kısmı da Lübnan, Ürdün ve İsrail'de yaşamaktadırlar. Bizim ülkemizde özel-

likle güney bölgelerimizde bunlardan bir miktar bulunmaktadır.

Der'a tarihi ve turistik açıdan fazla bir varlığı olmayan bir şehirdir. Yine de burada bulunan Hicâz istasyon binamız görülmeye değerdir. Terminalden bir dolmuşla Ürdün sınırına en yakın köye, Tel Şihâb köyüne gidilebilir. Bu köy eskiden bir tepe üzerindeyken şimdilerde düzlüğe doğru yayılmıştır. Burada bulunan bazı metruk yapıların Osmanlı karakolu olduğu, köylüler tarafından ifade edilmiştir. Köyün Ürdün sınırına doğru kısmındaki vadide iki adet Osmanlı demiryolu köprüsü bulunmaktadır.

Bu vadinin uzantısı ise Ürdün sınırını. Hz. Ömer döneminde Müslümanlar ile Bizanslılar arasında 13 veya 15/634-636 yılında meydana gelen Yermuk Savaşı burada olmuş ve Müslümanlar Bizanslılar karşısın-

da büyük bir zafer kazanmışlardır. Der'a'dan kısa bir yolculukla meşhur alim, tabib Nevevî (631-676/1233-1277)'nin doğum ve vefat yeri olan Nevâ kasabasına ulaşılabilir. Nevevî'nin yazdığı eserler halen günümüzde önemli bir yere sahiptir. Özellikle Kitâbu'l-Ezkâr, Riyâzu's-Sâlihîn ve Büstânu'l-'Arifîn bunlardan birkaç tanesidir.

Topraklarının ve özellikle tepelerinin büyük bir kısmının İsrail işgali altında bulunan ve halen harabe bir şehir olan Kunaytira, başkent Şâm'a oldukça yakın mesafede yer almaktadır. İki farklı zamanda buraya gitmek için yaptığımız teşebbüs akamete uğramış ve yarı yolda askerler tarafından minibüslerden indirilerek, Dimeşk'e dönen minübüslerle geri gönderilmişiz. Zira bölgeye çevre köylerde oturanlar izinsiz (fakat kimliklerini gösteriyor-

lar) diğer insanlar ise özel bir izin belgesiyle girebilmektedir.

Dimeşk'e üç saatlik mesafede yer alan tarihi bir şehir de Tedmur'dur (Palmyra). Bu şehir Fırat nehrini Şâm'a bağlayan kervan yolları üzerinde, önemli bir kavşak noktasında bulunmaktadır. Tedmur, bu önemini Roma imparatorluğuna dahil olunca daha da artırmıştır. Günümüze kadar ulaşan kalıntılardan, bu şehrin zenginliği, görkemi anlaşılmaktadır. Burada yer alan Güneş Mabedi ve diğer devasa yapılar ile şehre ve çevreye hakim bir tepe üzerine yapılmış olan Dürzi emir Ma'n oğlu Fahreddin'e (1630) atfedilen (gerçi kalenin ona aidiyetinin şüpheli olduğu belirtilmektedir) kale önemli ziyaret yerleridir.

Osmanlı İmparatorluğunun eyaletlerinden birisi olan Suriye'de

gezip görülecek oldukça fazla tarihi eser bulunmaktadır. Biz burada kısaca belli başlı olanlarına değinmeye çalıştık. Eski Roma dönemi eserleri hariç tutulacak olursa İslâmî dönem dediğimiz dönemlerde bölgede hükümet kuran muhtelif devletlerin bu coğrafya üzerine diktikleri eserler gerçekten ziyaret edilmeye değerdir. Bu yapıların çoğunluğunun ise burada hakimiyet kuran Türk devletlerine ait olması, bu devletleri kuranların torunları olarak bizlerin, bunlara daha fazla önem vermemizi gerekli kılmaktadır. Suriye hükümetiyle yardımlaşarak, bu eserlerin imkan ölçüsünde korunması ve bakımlarının yapılması ve Türk-İslâm kültür mirasının gelecek nesillere aktarılması temin edilmesi temennisiyle sözlerimi burada bitiriyorum.